

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

EN DANSK INDUSTRILÆGT GENNEM HUNDREDE AAR

AB

1161

92.7.

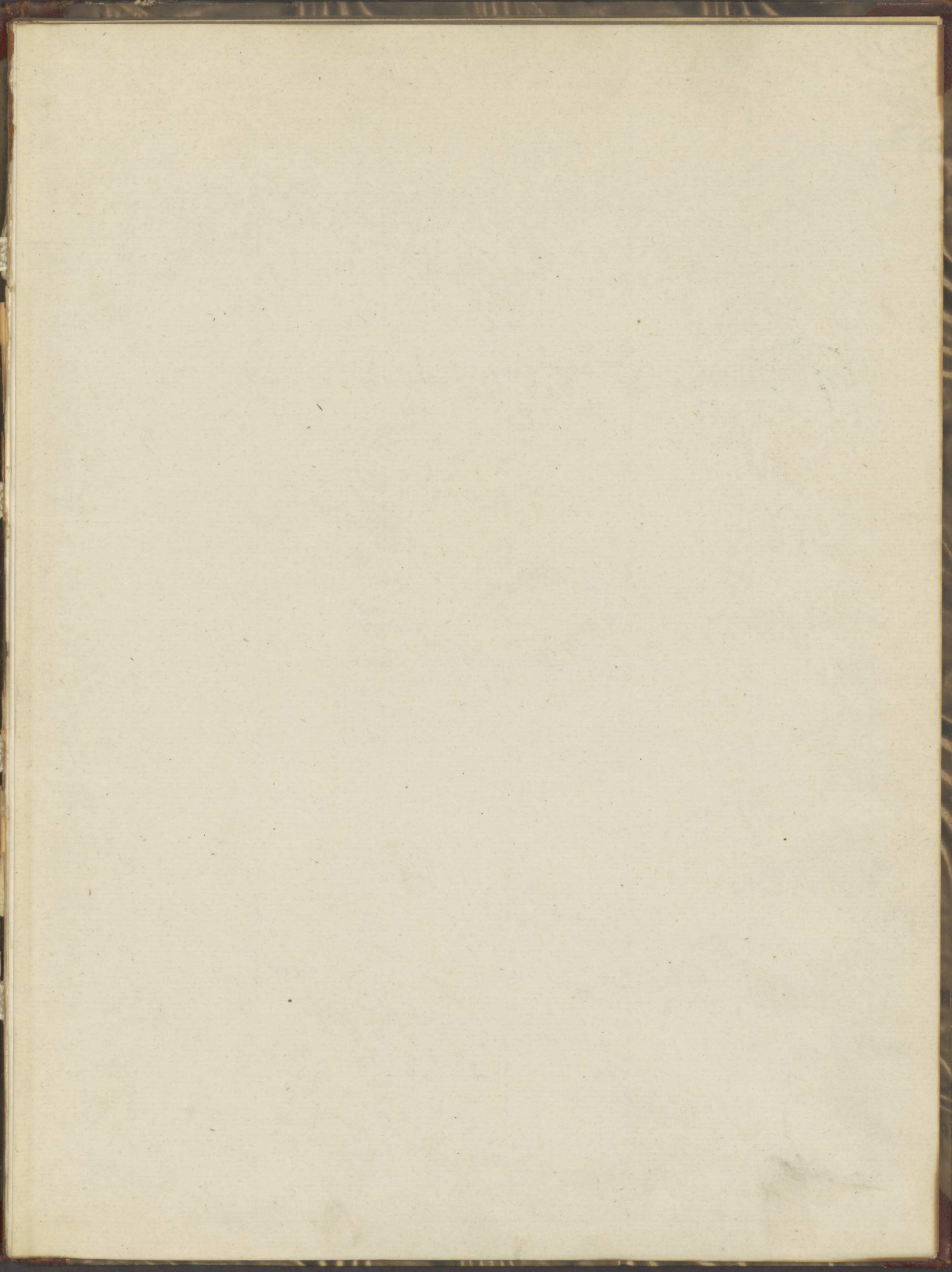

~~345~~

927

927

EN DANSK INDUSTRISLÆGT GENNEM HUNDREDE AAR

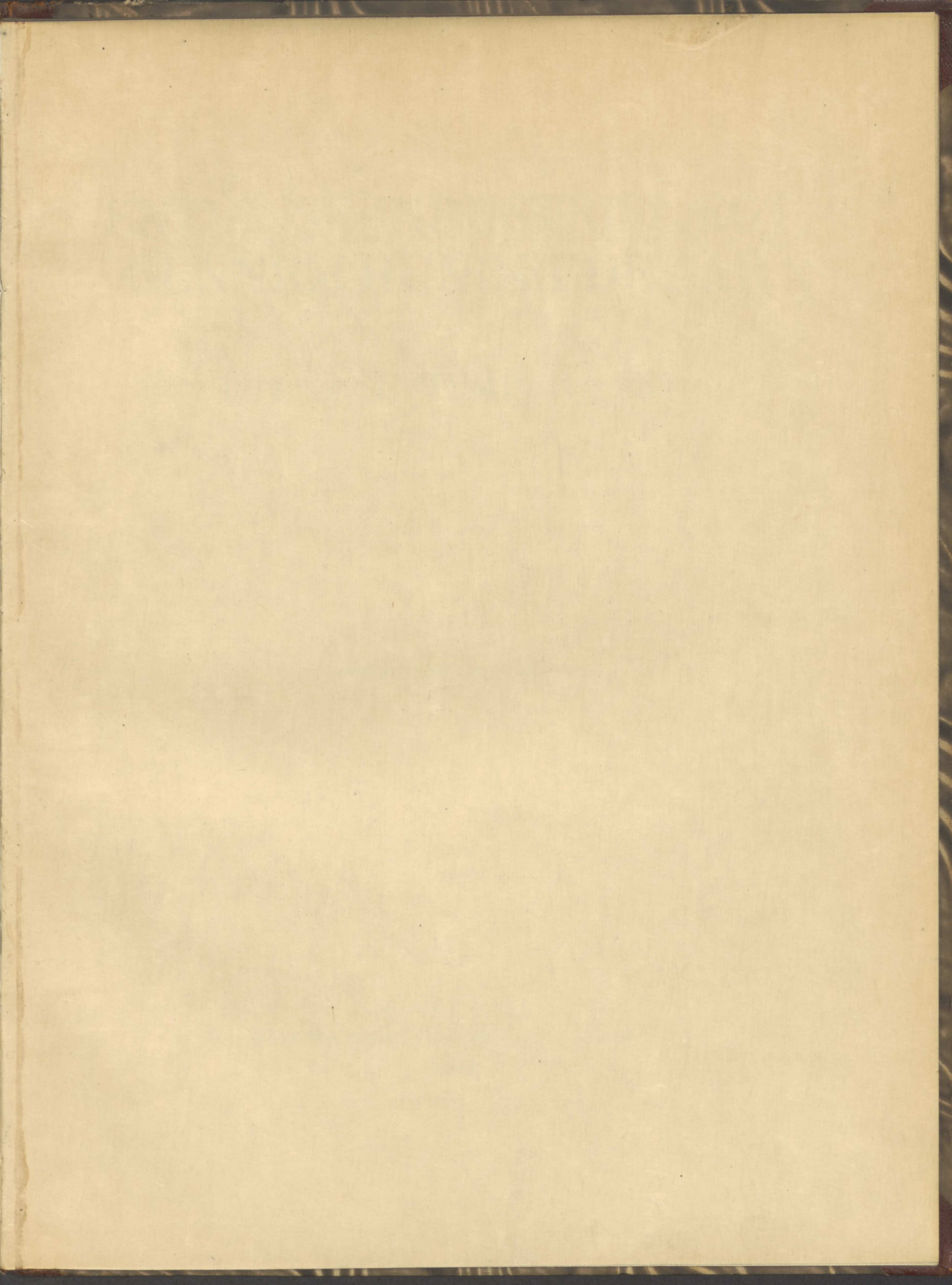
1811 – 2. SEPTEMBER – 1911

SÆRTRYK AF »TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI«

KØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

MCMXI

IN THE
CITY OF

EN DANSK INDUSTRISLÆGT
GENNEM HUNDREDE AAR

1811 – 2. SEPTEMBER – 1911

SÆRTRYK AF »TIDSSKRIFT FOR INDUSTRI«

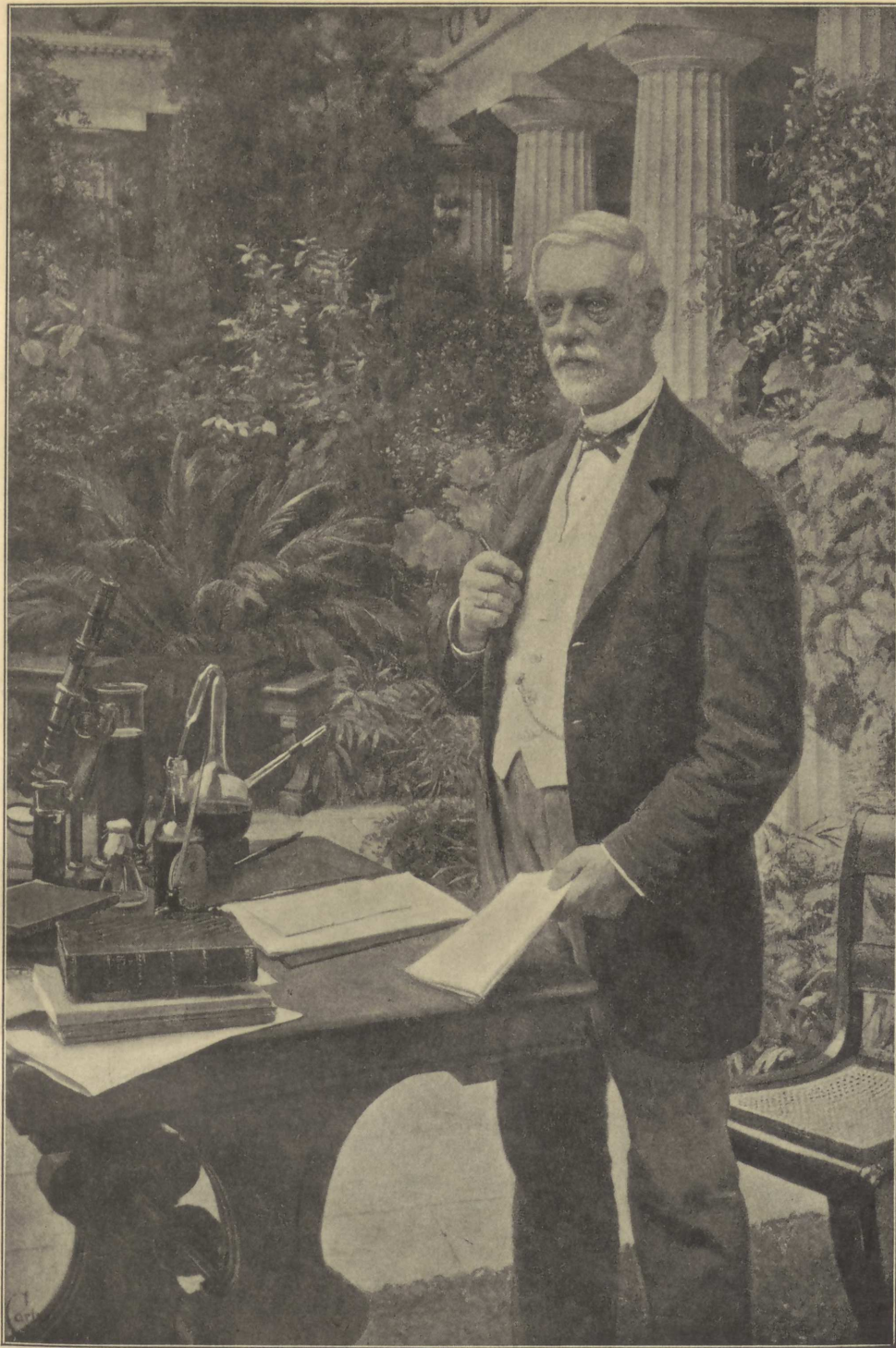
KØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

MCMXI

SÆRTRYKKET I 25 NUMMEREREDE
EKSPLR. PAA JAPANSK PAPIR

№ 25

1811 · 2. SEPT. · 1911

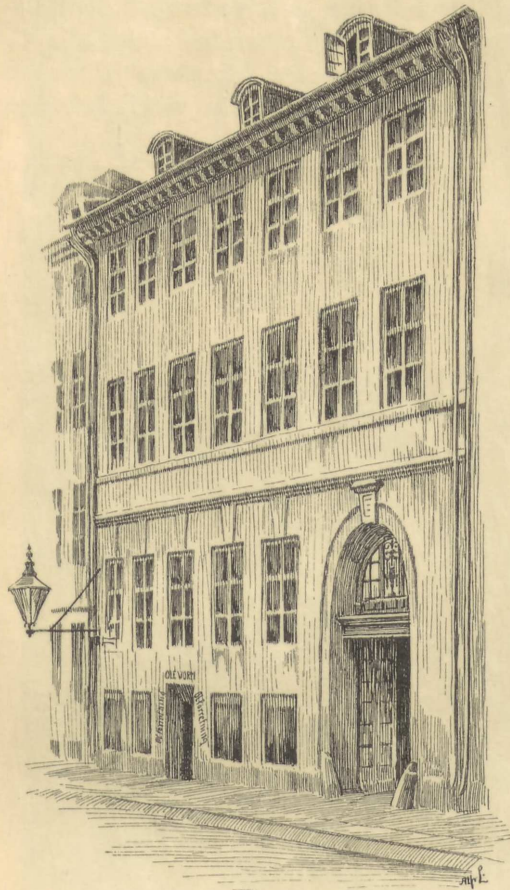
J. C. JACOBSEN

EFTER AUG. JERNDORFFS MALERI

J. C. JACOBSEN

AF CARL JACOBSEN
CARLSBERG

»Hjælp Dig selv, saa hjælper
Vorherre Dig.«

Brolæggerstræde Nr. 5.

DET, som i højeste Grad karakteriserede J. C. Jacobsen, var hans Evners og Interessers *Alsidighed*, og alle samlende de som i eet Brændpunkt: Fædrelandet.

J. C. Jacobsen var først og sidst Brygger, men allerede derved fik hans *Alsidighed* sig Udvikling; thi det er det lykkelige ved dette Haandværk, at det stiller sine Udøvere i umiddelbar Forbindelse med en Række indbyrdes højst forskellige og højst interessante Virksomheder og Fag: Bygningskunst, Maskinlære, Kemi,

Fysik, Biologi, desværre ogsaa Handelskunster, og i vore Dage tillige det betydningsfulde Arbejderspørgsmaal. Paa alle disse Omraader var J. C. Jacobsen ikke blot velbevandret, men ofte en Mester, som selv kunde vise sine Haandværksmestre, hvorledes Tingene skulde gøres bedre, end de havde foreslaaet.

Det er saaledes karakteristisk, at da Konferensraad Chr. Hansen havde tegnet Væxthusene til Botanisk Have meget uheldigt, saa gjorde J. C. Jacobsen, som havde bedre Forstand paa Væxthuse end baade Arkitekten og selv Botanisk Haves Gartner tilsammen, Tegningerne til de nuværende skønne Væxthuse, som ialtfald den Gang, da de blev byggede, var rene Mønstre.

Og naar J. C. Jacobsens Tømrermester, som var mere ivrig som Politiker end som Haandværksmester, havde gjort Konstruktionstegning til Tømmerværket paa Bryggerbygningerne, saa maatte J. C. Jacobsen lave det hele om, fordi han selv kunde gøre det meget bedre.

Og da han 1876 byggede den skønne doriske Peristyl paa Carlsberg, benyttede han aldeles ikke nogen Arkitekt, men komponerede Bygningen med enhver Detail selv.

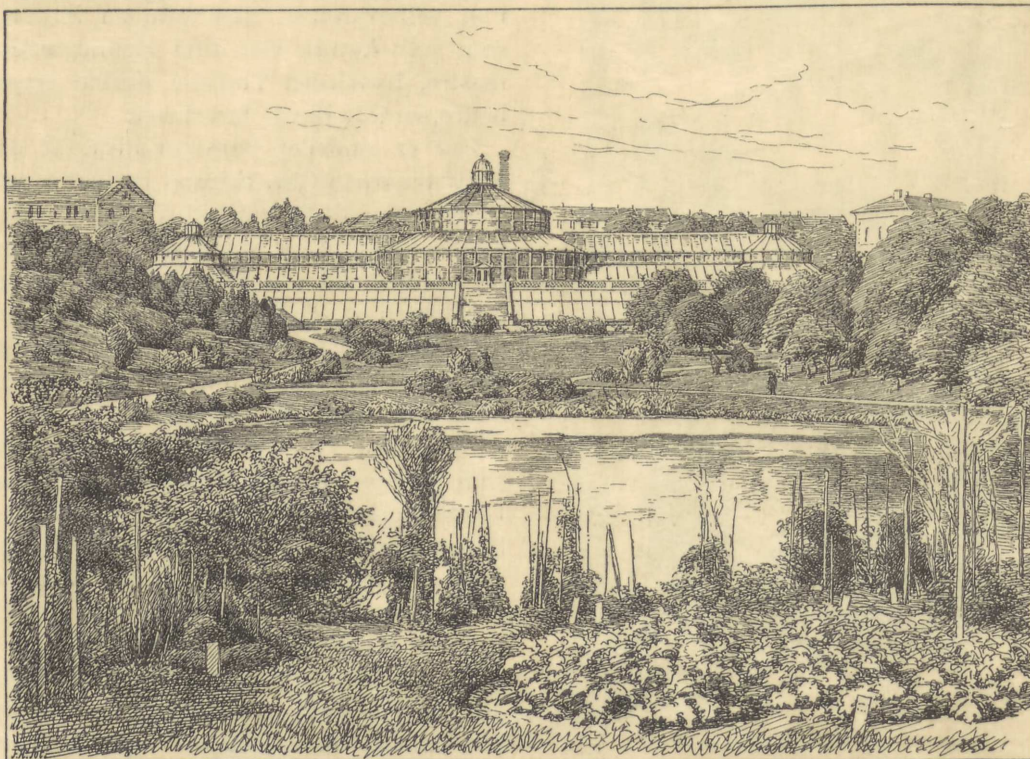
Nu anvender vi jo overalt trukne Smedejernsbjælker til Bygninger, men det var J. C. Jacobsen, der indførte Brugen af disse. Herholdt havde i Slutningen af Halvtredserne anvendt Jernbjælker til Universitetsbibliotheket, men det var upraktiske Støbejernsbjælker, som da heller ikke fik nogen Betydning for Fremtiden.

I Frankrig anvendtes derimod forlængst overalt Smedejernsbjælker, og det var mærkeligt, at hverken de mange Arkitekter og Haandværkere, som paa deres Stipendie-

rejser kom dertil, tog Exempel deraf. Da J. C. Jacobsen i 1865 gjorde en Rejse i Frankrig, havde han bedre Øjnene med sig og saa strax, hvilket uhyre Fremskridt denne Anvendelse af Jernbjælker var, og han anvendte dem strax i sine Bygninger, hvor der var Anledning dertil. Saa fik Murermestre og Arkitekter at se, hvad Betydning de havde. Men det er værd at lægge Mærke til, at det ikke var en Arkitekt eller

af J. C. Jacobsens Specialiteter, som han udviklede til stor Fuldkommenhed.

Da han anlagde sin Have i 1849, benyttede han Slotsgartner Rothe, men samtidig gav han sig til at studere Havekultur og Havekunst, og da han nogle Aar senere udvidede Haven, udførte han selv hele Anlægget, og det maa erkendes, at den af J. C. Jacobsen udførte Del ikke staar tilbage for Slotsgartnerens. Med sin videnskabelige

Botanisk Haves Palmehus og øvrige Væksthuse.

en Haandværksmester, men J. C. Jacobsen, som indførte dette Fremskridt. Ja, det er ikke mange Aar siden, at man byggede det afbrændte Vallø op paany med Træbjælker!

Køllerne — de Bygninger, hvori man tørrer Malten — stod tidligere paa et meget primitivt Standpunkt her i Landet. J. C. Jacobsen konstruerede sine Køller til Carlsberg selv, og i mange Aar forblev disse Mønstre for de fleste nye Køller, som den Gang byggedes i Landet. Ventilations- og Varmeanlæg var overhovedet ogsaa en

Sans kunde han ikke nøjes med at lade sin Have være en almindelig skøn Have; nej, den blev en Planteskole for sjældne Træer og Væxter, og var stadig et Studiested for Lærere og Elever fra vore Forstanstalter.

Da han blev Officer i Borgervæbningen, lagde han sig efter Krigskunst, og han kendte udenad Gangen baade i vore egne Krige og i Napoleons Feltslag.

Da han paa sin franske Rejse i 1865 havde set Sodavandsfontæner i udstrakt Brug, og vore hjemlige Fabrikker ikke

Søjlegaarden ved Carlsbergs Hovedbygning.

syntes at ville ulejlige sig med at indføre disse, anlagde han selv en Sodavandsfabrik paa Carlsberg særlig til Sifoner, og nu blev de andre nødt til at følge efter; da dette Maal var naaet, overlod han Fabrikken til Andre.

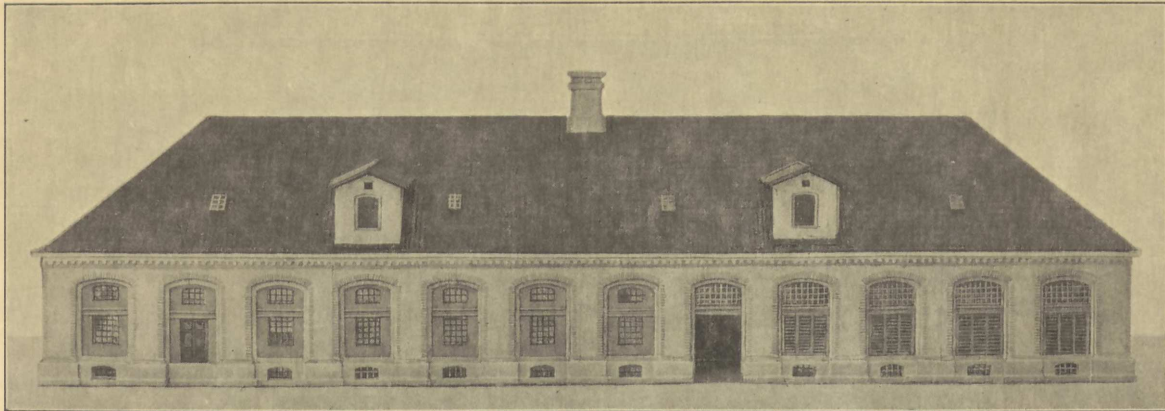
Da han blev Medlem af Teaterkommissionen, anskaffede han sig et uhyre Bestik for at kunne tegne den cirkelformede Tilskuerplads. Han gjorde selv Beregningerne og Tegninger til Pladsernes Anbringelse; om det var hans Planer, der blev vedtagne, er maaske usikkert, men ved Hjælp af disse havde han et Korrektiv til Arkitekternes Forslag, og saaledes var det med enhver af de mange forskellige Ting, hvori han blev anvendt. Han forstod *at hjælpe sig selv*, han brugte sjældent sit Valgsprog, som staar som et Motto over disse Linier, men desto mere handlede han derefter i sin Gerning.

Megen Alsidighed kan let avle Overfladiskhed. Det modsatte var Tilfældet hos J. C. Jacobsen. Han udmærkede sig netop ved en sjælden Grundighed i det, han tog sig for, og var derfor en udpræget Hader af Overfladiskhed.

Han var Medlem af »Gallerikommissionen«, og det er meget betegnende, at da Krøyers smukke Maleri »Musik i Atelieret« blev bragt i Forslag til Indkøb til Galleriet, saa stemte J. C. Jacobsen derimod,

fordi der var saa utilladelig store Fejl i Perspektivet, at Billedet var uværdigt til at indlemmes i Statens Samling, som netop skulde være et Mønster for Kunsten. Forgæves anvendte Jul. Lange sin Veltalenhed — og den var stor — J. C. Jacobsen hævdede, at det var et utilgiveligt Sjuakeri af en Maler saaledes at synde mod Malerkunstens A. B. C.; Billedet gik til Christiania.

Mennesker med saa alsidige Interesser og saa dybtgaaende Kundskaber er saare interessante at leve sammen med, og det var naturligt, at Carlsberg blev et Brændpunkt i den Kreds af betydelige Mennesker, som kom der. J. C. Jacobsen holdt meget af at docere, men han havde dog een lille Svaghed: han kunde ikke finde sig i, at Andre udtalte Meninger forskellige fra hans, ja han kunde slet ikke lide, at de havde dem. Nu var det jo rigtignok saaledes, at J. C. Jacobsen med sin klare Tanke som oftest havde uomdisputerligt Ret, men han var jo dog kun et Menneske, og det kunde jo hænde, at en Anden ogsaa havde en velbegrundet Mening, som var forskellig fra J. C. Jacobsens, og saa var han ikke naadig. Men som Regel var han vennsæl og trofast mod dem, som han holdt af, og disse vil altid bevare hans Minde i kærlig Erindring.

J. C. Jacobsens første Bryggeribygning paa Carlsberg, efter en Model udført i 1888.

J. C. JACOBSEN

EN KORT UDSIGT OVER HANS LIV

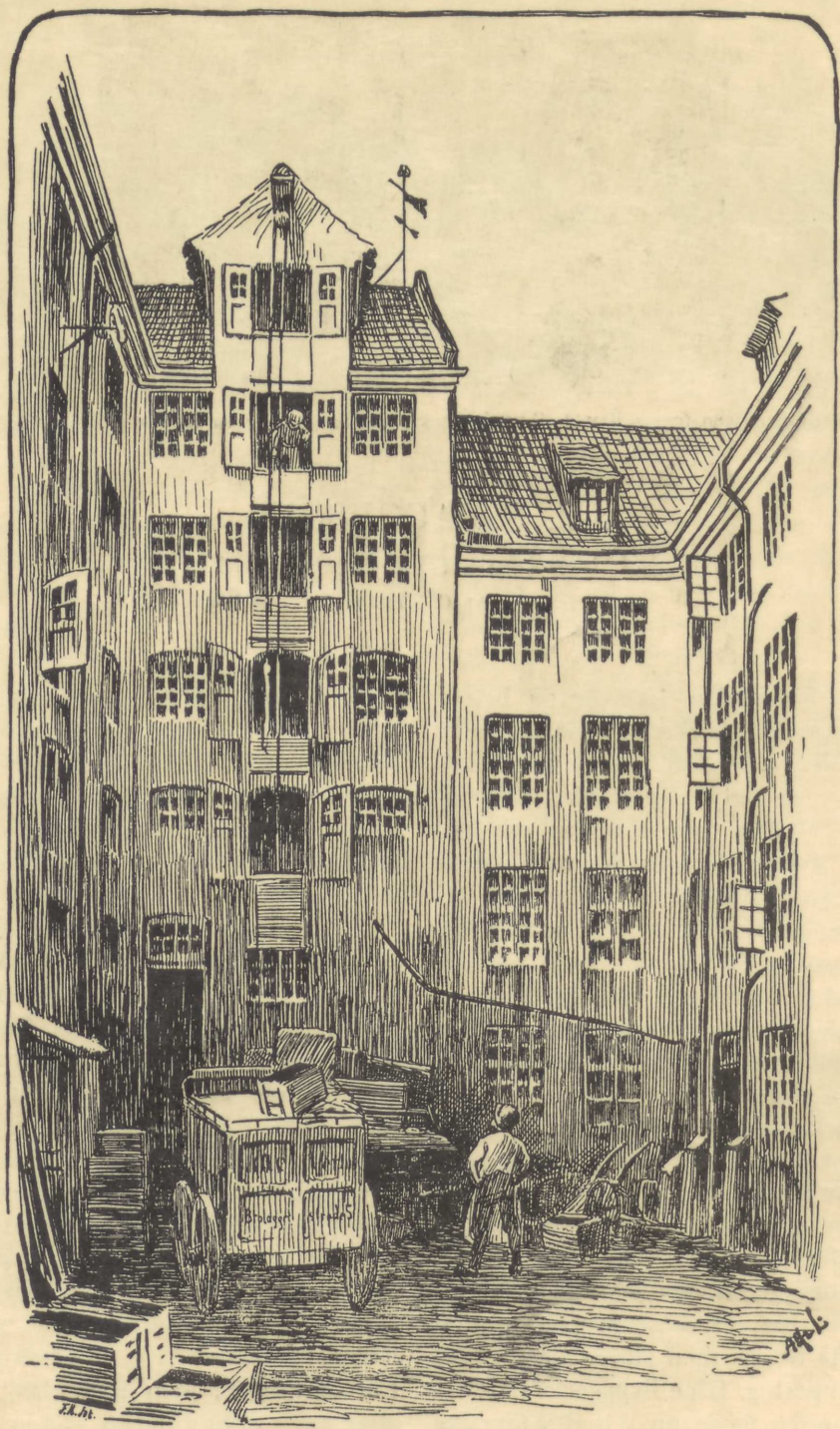
AF C. NYROP

DEN 2 September 1911 er en betydningsfuld Mærkedag, saa vist som J. C. Jacobsen, der fødtes Hundredaarsdagen før, er en betydelig Skikkelse i Danmarks Udvikling. Som Faderen var han Brygger. Men medens denne kun havde et lille Bryggeri i Brolæggerstræde, hvor Datidens gængse Hvidtølsorter, Godtøl, Husholdningsøl og Skillingsøl, bleve fremstillede, skabte Sønnen et mægtigt Bryggeri for det klare, undergjærede Lagerøl. Den 10 November 1847 fandt den første Brygning Sted paa Carlsberg. Og saa stærkt voxede dette Bryggeri, at medens det i dets første Aar kun fremstillede 3600 Hkltlr. (2700 Tdr.), naaede det i Jacobsens Tid til en aarlig Produktion af over 200,000 Hkltlr. (150,000 Tdr.). Op fra de gamle Hvidtølsbryggeriers dunkle og uanselige Andegaard hævede Carlsberg sig som en straalende Svane med sikre, mægtigt susende Vingslag. Hine Bryggeriers alt andet end renlige Smaarum, i hvilke massive Bryggerknegte trampede om, bleve til lyse, luftige Sale, i hvilke en klar Drik fremstilledes i blanke maskinskinnende Omgivelser under den absolute Renligheds

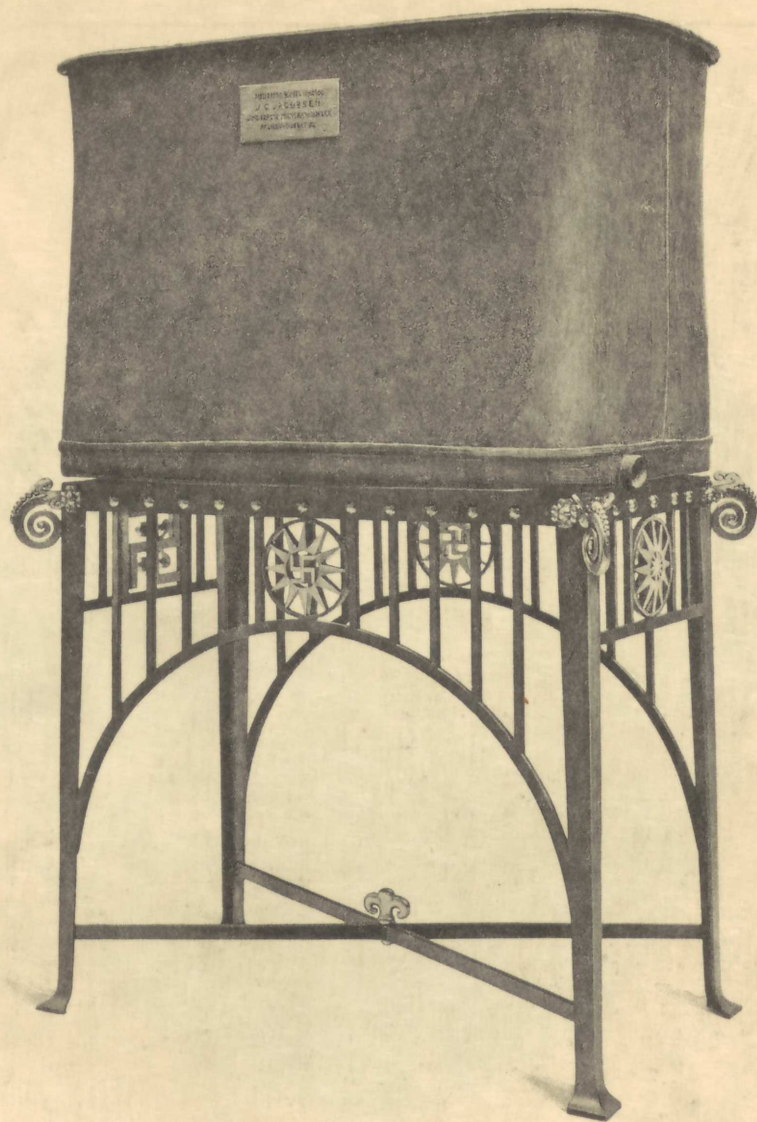
Tegn. Jacobsen udførte her et Arbejde med afgjort ideelt Præg. Ingen tør tvivle om, at han mente at gjøre Noget, der var godt; Carlsberg-Øllet havde for ham en Mission som »det virksomste Middel til at modarbejde og besejre Trangen til Brændevinsdrik«.

J. C. Jacobsens Fader kom i Aaret 1800 som 27aarig Bondekarl fra Vendsyssel til Kjøbenhavn. Han var imidlertid langtfra nogen almindelig Bondekarl. Han var begavet med en levende Kundskabstrang, og da det skete saaledes, at han en Tid blev Gaardskarl i Bryggeriet »Kongens Bryghus« og her formentlig fik Interesse for Bryggeri, var det bl. A. kemiske og fysiske Kundskaber, han søgte at tilegne sig under sit Arbejde opad til Bryggersvend, Lejebrygger og tilsidst (fra 1826) Bryggeriejer. Han var Tilhører ved Professorerne Jeppe Smiths, Zeises og H. C. Ørsteds populære Forelæsninger, men han blev ogsaa — efter hans Søns Udsagn — den, der først indførte Brugen af Termometeret i de danske Bryggerier.

Man kan herefter forstaa, at J. C. Jacobsen, der selvfølgelig blev sat til praktisk

Fra Gaarden i Brolæggerstræde Nr. 5.

Vadskekeden, hvori J. C. Jacobsen gjorde sine første Forsøg paa at brygge bayersk Øl.

Arbejde i Faderens Bryggeri, allerede i sit 17de Aar begyndte at høre Ørsteds populære Foredrag og senere fulgte baade dennes, Zeises og Forchhammers Forelæsninger paa den polytekniske Lærestalt. Da han i 1836 lærte det bayerske Øl at kende, som de tyske Kancelliherrer plejede at drikke i Waage-Petersens Vinkjælder i Store Strandstræde, gik det op for ham, at det gjaldt en Reform af den danske Ølfremstilling. Under store Vanskeligheder kom han saa vidt, at han paa Industriud-

stillingen i Kjøbenhavn 1844 kunde udstille bayersk Øl. Men det var endnu kun forsøgsvis. Først nu fik han Kongens Tilladelse til at anlægge en Lagerkjælder i Volden ud for Teglgaardsstræde, og først nu bragte han med Besvær en ægte bayersk Undergjær hjem fra München. I Maj 1846 averteredes hans bayerske Øl for første Gang til Salg. Men skulde han for Alvor naa frem, maatte han have et virkelig bayersk Ølbryggeri; efter derom indgiven Ansøgning fik han da under 25 November

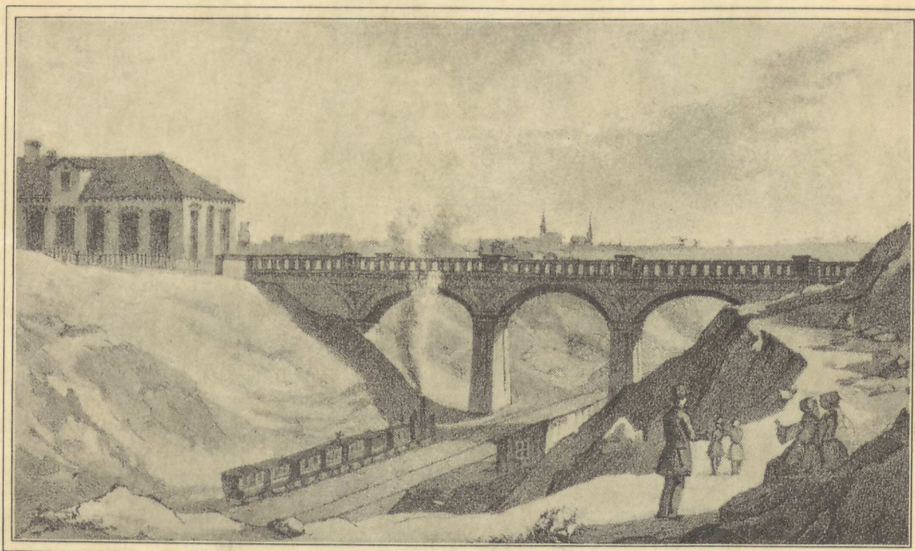
LAURA JACOBSEN
Efter Fotografi fra Tredserne.

J. C. JACOBSEN
Efter Fotografi fra Tredserne.

1846 kongelig Bevilling til at anlægge et saadant, og nu anlagde han for laant Kapital Bryggeriet Carlsberg paa Valby Bakke. Trods Vanskeligheder ved Vandforsyningen voxede Bryggeriet, som ovenfor nævnt, rivende, ja det blev et Foregangs-bryggeri, som endog Udlandets Öjne lidt efter lidt rettedes imod navnlig efter 1873, da Jacobsen ved Verdensudstillingen i Wien samlede Bryggerverdenens Opmærksomhed omkring det; hans trods Trope-rejser holdbare Flaskeøl og den af ham

energisk Arbejde skabte han sig en Stilling i Borgerrepræsentationen, i alle tekniske Sager spillede han en Rolle, og særlig var han i Spidsen ved Anlægget af Kjøbenhavns Gas- og Vandværker. 1855 valgtes han til Borgerrepræsentationens Næstformand, og — fra 1854 var han tillige Rigsdagsmand. Da Ministeriet Ørsted i det sidstnævnte Aar af Hensyn til en hele Monarkiet omfattende Fællesforfatning mente at maatte begrænse Juni-Grundloven, kaldtes alle Frihedens Mænd paa Dækket. Jacobsen

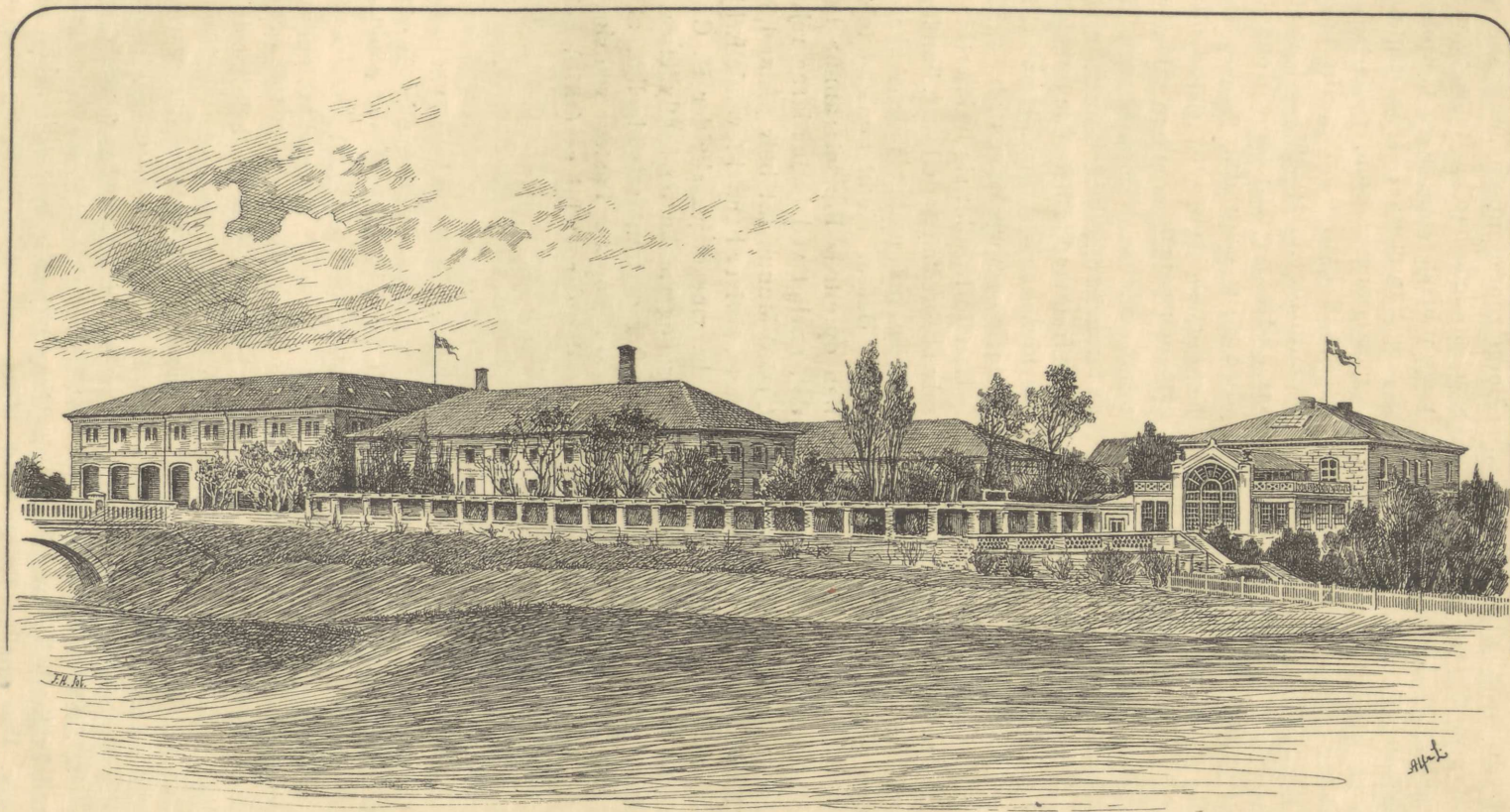

Broen over Jernbanen og en af Carlsberg Bryggeriers første Bygninger. Efter Litogr. fra 1849.

sejrrigt gennemførte Dampkogning af Øl vakte Opsigt.

Den energiske og myndige Mand arbejdede imidlertid ikke blot som Brygger. Den liberale Opposition under de sidste Enevoldskonger havde tidligt vundet hans Interesse. Han var med den frihedssindet og nordisksindet. 1843 blev han Borgerrepræsentant og følte sig glad ved at arbejde under L. N. Hvidts stærke og sikre Formandsledelse. Han var med i det mægtige, historiske Tog, der den 21 Marts 1848 gik fra Raadhuset til Kristiansborg, hvor det af Frederik VII fik Forsikringen om, at han vilde komme sit Folk imøde i dets Ønske om en fri Forfatning. Ved et

var med at skabe en Forening til Værn for Grundloven og blev i Avgust 1854 indvalgt i Folketinget, hvor han hævdede sin Stilling som den frihedskjærlige og selvstændige Borger, der ikke böjede sig for Partihensyn. Han bekæmpede saaledes med stor Kraft det af Indenrigsminister Krieger fremlagte Forslag til en Kommunallov for Kjøbenhavn. Det gav efter hans Mening ikke Byens frie Borgere tilstrækkeligt, og da det alligevel blev Lov, søgte han ikke Gjenvalg, hverken til Borgerrepræsentationen (1857) eller til Folketinget (1858), og et Forsøg paa at vinde ham til at overtage en Stilling som Borgemester i Kjøbenhavn afviste han. Da Harmen over, hvorledes

Bryggeriet Carlsberg i Slutningen af Tredserne.

det var gaaet med Kommunallovsforslaget, havde sat sig, blev han dog i 1861 paany Rigsdagsmand. Det var hans Trang til at være med til at give »Danmark, hvad Danmarks var, og Holsten, hvad Holstens var«, der fik ham til igjen at blive Folketingsmand og derefter kongevalgt Landstingsmand. Han arbejdede for Slesvigs nærmere Tilknytning til Kongeriget og var med til at bringe Kong Kristian IX en Tak, fordi han efter Frederik VII's Død underskrev Grundloven af 18 November 1863. Maalene, den i sin Tid vaagnende Danskhed og Frihedstrang stillede, vare levende hos ham, og hans Hjærte fyldtes derfor med dyb Sorg, da Krigens store Nederlag brød ind over Landet og lagde Slesvig under tysk Styre.

Endnu i nogle Aar vedblev han som Rigsdagsmand. Han var saaledes med til at vedtage den gennemsete Grundlov af 1866, men i 1871 trak han sig tilbage fra sin politiske Virksomhed. Partiforholdenes Udvikling tiltalte ham formentlig mindre og mindre. Han havde, som vi nedenfor skulle se, sit eget store Maal, og saa var der desuden nok at gjøre i Bryggeriet.

Efter en Brand i Marts 1867 havde han med enestaaende Energi gennemført, at Carlsberg den 1 September s.A. igjen stod i brugelig og udvidet Stand. Men den Størrelse, det herved havde faaet, mente han var endelig. Han formelig kæmpede med den stadig voxende Efterspørgsel efter Carlsberg Øl, der vanskeliggjorde ham Øllets fornødne Lagring. For Vindings Skyld vilde han absolut ikke ofre sit Øls Ry. Han søgte energisk at stanse sine Kunders Væxt, og da hans Kamp herfor viste sig resultatløs, var det til at begynde med næsten uvilligt, at han gik til Bryggeriets Udvidelse. Men een Gang begyndte maatte Udvidelserne nu vedblive. Der byggedes fra nu af saa godt som altid paa Carlsberg, samtidig med at Alt indrettedes efter den hurtigt fremadskridende Tekniks strengeste Fordringer. Ved aarlige Rejser stod han i stadig Forbindelse med Udlandets Bryggerier; men Jacobsen fulgte ikke ale-

ne med, han gik i Spidsen. Efter at han i 1871 havde indrettet et mindre Laboratorium ved sit Bryggeri, udvidede han det i 1875 til en videnskabelig Anstalt med saavel en kemisk som en fysiologisk Afdeling. Alle Maltning-, Brygnings- og Gjæringsoperationer skulde videnskabeligt undersøges, og Resultaterne skulde ikke alene komme Carlsberg men Ølfremstillingen i det Hele til gode. Saaledes staaer der i Statutterne for det »Carlsbergfond«, han stiftede i 1876, og som han skjænkede ikke mindre end een Million Kroner. Det skulde fortsætte og udvide Laboratoriet og desuden fremme Studiet af de forskjellige Naturvidenskaber samt Matematik, Filosofi, Historie og Sprogvidenskab.

Han forbeholdt sig imidlertid slet ikke selv at forestaa dette Fond, han lagde dets Ledelse ind under Videnskabernes Selskab. Det er ejendommeligt talende, at han oprettede Fondet samme Dag, som det, særligt ved hans Bidrag rejste H. C. Ørsted-Monument blev afsløret, det Hele skete, skriver han, »i levende Erkjendelse af, hvormeget jeg skylder H. C. Ørstedes Lære og vækkende Indflydelse«. Det er herefter omtrent selvfølgerigt, at da den franske Forsker Pasteur ved sine geniale »Études sur la bière« (1876) belyste de hidtil saa mystiske Gjærfænomener, vakte det Jacobsens udelte Beundring. Han saa op til ham som den ubetingede Fører, Autoriteten. En Følge heraf var det imidlertid, at da Forstanderen for Laboratoriets fysiologiske Afdeling, Professor Emil Chr. Hansen, i sine Undersøgelser naaede videre paa den af Pasteur betaadte Vej og mente fremfor denne at kunne fremstille en absolut ren Gjær, stillede Jacobsen sig til en Begyndelse afvisende overfor, at denne Gjær var praktisk brugelig. Fortsatte Undersøgelser overbeviste ham imidlertid, og saa fik Hansen den ønskede Tilladelse til at foranstalte en Prøve i det Store; første Gang i Verden blev en virkelig rendyrket Gjær anvendt som Paasætningsgjær i et Bryggeri den 12 November 1883 paa Carlsberg. Den rene Gjær gik herefter ved Ja-

Carlsberg Bryggeriets nuværende Indkørsel fra Pasteursvej.

cobsens Bestræbelser sin Sejrs gang over Verden. Navnene Emil Chr. Hansen, Jacobsen og Carlsberg samlede Verdensry omkring sig, og Jacobsen var glad over, at ogsaa Danmarks Ry herved voxede.

Efter Danmarks store Nederlag i 1864, gjaldt det om paany at arbejde Landet op. Mange Kræfter kom i saa Henseende i Bevægelse, her kan peges paa Navne som Dalgas, Fjord, Tietgen m. Fl. Et Skridt i samme Retning var ogsaa Oprettelsen i 1876 af Carlsbergfondet, der ikke alene skulde være til »Gavn for Videnskaben«, men ogsaa til »Ære for Fædrelandet«. Og Jacobsen gik videre i denne Retning ved i 1878 at oprette et national-historisk Museum paa Frederiksborg, som han gjorde til en særlig Afdeling under Carlsbergfondet.

Da Frederiksborg Slot brændte, voldte det ham en levende Smerte. Dør havde han som ung faaet stærke Indtryk af Danmarks berømmelige Minder og store Skjønhed. Til Nationalsubskriptionen, for at Slottet paany skulde rejses, ydede han beredvilligt sit Bidrag. Men da Slottet var gjenopført og Kirkefløjen indvendig var sat i Stand, viste det sig, at de forhaanden-værende Midler kun aabnede lange Udsigter til, at ogsaa de to andre Fløje, Konge- og Prinsessefløjen, kunde blive sat i Stand. De syntes at skulle blive staaende som en tom Skal. Spørgsmaalet herom paatrængte sig Jacobsen. Slottet var et historisk Mindesmærke, der burde holdes i Ære, Kristian IV's Tid var en stor Tid, som det gjorde godt at erindre, men — det Samme kunde siges om en Række andre Minder, som det var værd at bevare, som det danske Folk altid burde have Rede paa, og saa kom Tanken om, at disse Minder baarne af dansk Kunst kunde samles og ordnes i det tomme Slot. Det var Tanken om et national-historisk Museum paa Frederiksborg, der herved fødtes. Og saa var Museet dog ikke Maalet i og for sig. Jacobsen vilde kun Museet for ved dets Hjælp at kunne uddybe Kjærligheden til de gamle Minder. Han

vilde befæste og vække Kjærligheden til Fædrelandet, Museet skulde have en løftende Indflydelse paa den danske Folkeand.

Saa stillede han Midlerne til de to Slotsfløjes indre Udstyrelse til Raadighed for Slotsbygningsskommissionen og satte Carlsbergfondet i Stand til at oprette en tredje Afdeling, Museumsafdelingen. Med vanlig Energi arbejdede han selv med paa Planernes Virkeliggjørelse. Og Fremstillingerne i Frederiksborg-Museet fra Gorms og Thyras Tider gennem Valdemarerne og Kristian IV til Heltene fra de slesvigske Krige staa da helt igennem som et brændende Ønske fra hans Side om, at det danske Folk i voxende Kjærlighed til Fædrelandet maa arbejde sig fremad i Dygtighed og Anseelse. Det er den samme Tale, som forøvrigt hele hans Liv fører.

Hvor arbejdede han ikke interesseret, da han var Medlem af Komiteen for den nye botaniske Haves Anlæg; det skulde være hans Fødeby værdigt. Saavel Haven som navnlig dens Væxthuse nød godt af hans store Havekundskab og betydelige arkitektoniske Evner, og da det gjaldt om ikke at overstige de givne Bevillinger, skød han i Stilhed det Manglende til. Da Københavns Universitet stod overfor sit 400 Aars Jubilæum, førte Omstændighederne med sig, at det ikke vilde kunne opnaa den fornødne Bevilling, men da traadte Jacobsen til, saaledes at Jubilæet ved hans Hjælp blev den nordiske Fest, det burde være, saaledes at Danmark med Ære kunde føle sit Værd Side om Side med de nordiske Broderlande. Det var ogsaa Jacobsen, der foranledigede Fremkomsten af A. D. Jörgensens indholdsrige »40 Fortællinger af Fædrelandets Historie«, som han derpaa i Tusindvis lod sprede i Sønderjylland. Og saaledes kunde der blives ved, til vi tilsidst kunne pege ogsaa paa hans Testamente. Den 30 April 1887 døde han i Rom, hvorhen han var rejst i Længsel efter at gjense denne Kunstens Storstad, men allerede Aar forinden havde han nedskre-

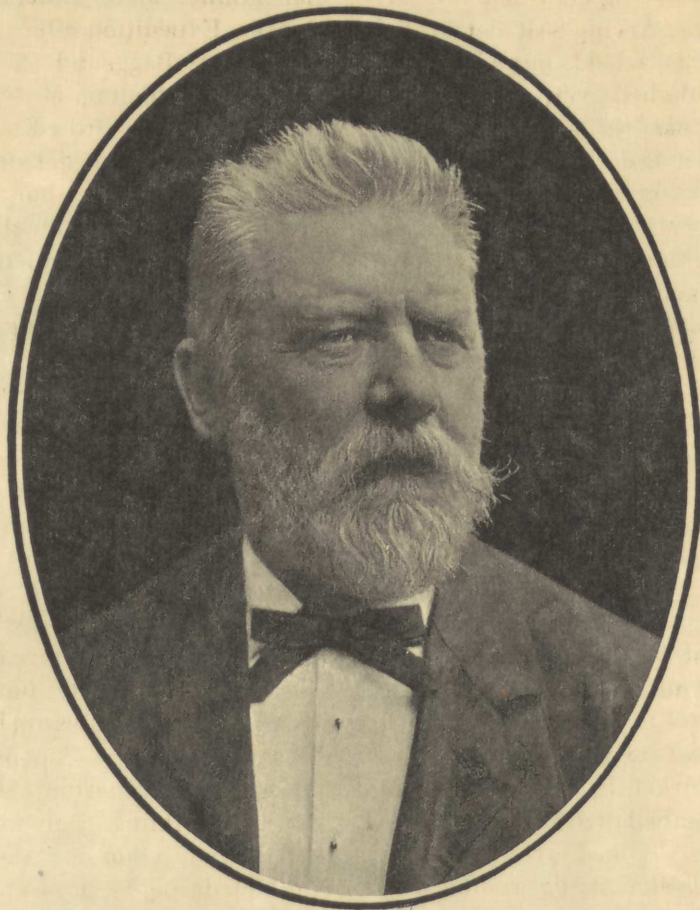
J. C. Jacobsens Arbejdsværelse paa Carlsberg.

vet sin sidste Vilje, og efter den var Carlsbergfondet hans Arving. Alt det jordiske Gods, hans lange, arbejdsomme Liv havde givet ham Raadighed over, skjænkede han med sin Hustrus og Söns Samtykke til Carlsbergfondet og derved til Fædrelandet.

I levende Live havde han allerede skjænket Fondet rige Midler, ved hans testamenteriske Bestemmelse blev det Herre over selve hans Rigdomskilde, Bryggeriet, der i Boet efter ham med alt Tilbehør vurderedes til noget over 5,250,000 Kr. Fondet er blevet et rigt og mægtigt Hjælpemiddel til at søge det lille danske Folk opretholdt som et Kulturfolk, der kan sidde inde med aandelig Magt og derfor med Berettigelse til at bestaa. Hvor dygtigt Laboratorieafdelingen arbejder, er der ovenfor givet et Exempel paa, og hvad den almindeligvidenskabelige Afdeling angaar, har det sin Interesse at faa oplyst, at denne Afdeling, der begyndte med et aarligt Budget paa kun 10,000 Kr., i de senere Aar aarligt har kunnet raade over c. 240,000 Kr. I den Tid, den har virket, har den kunnet støtte dansk Videnskabelighed indenfor de Fag, den er knyttet til, med over 3 Millioner Kroner, og det skal særlig fremhæves, at det skyldes den, at Jordens største Ø, Grönland, der staar under dansk Höjhed,

har kunnet blive undersøgt af den ene danske Expedition efter den anden. Som afsluttende Baggrund staar endelig Fondets tredje Afdeling, Museet, hvis Opgave med hans egne Ord i Korthed kan siges at være, »at styrke det danske Folks Bevidsthed om, at det har haft sin Andel i Menneskehedens almindelige Kulturudvikling og dermed dets Erkjendelse af de Pligter, som denne Arv fra Forfædrene paa lægger den nulevende og de kommende Slægter«.

Hvad Jacobsen udrettede, er af en saae nestaaende og storslaaet Art, at det kan forstaaes, at hans gamle Konge, Kristian IX, personlig kom til ham med sin anerkjendende Tak, og at han lod hans Buste hugge i Marmor til Opstilling i Museet paa Frederiksborg; at hans Medborgere sendte ham en indholdsrig Takadresse, at Universitetet bad ham modtage dets Doktorværdighed o. s. v. Og efter hans Død er Anerkjendelsen, der samles om hans Navn, ikke bleven mindre. J. C. Jacobsen staar som en virkelig betydningsfuld Skikkelse i Danmarks Udvikling. Den myndige, selvbevidste Mand, som det ikke altid var let at være Medarbejder hos, naaede, hvad han ønskede, at være sin By en nyttig Borger og sit Land en hengiven Sön.

BRYGGER CARL JACOBSEN

EN KJØBENHAVNSK BORGER

AF HARALD BING

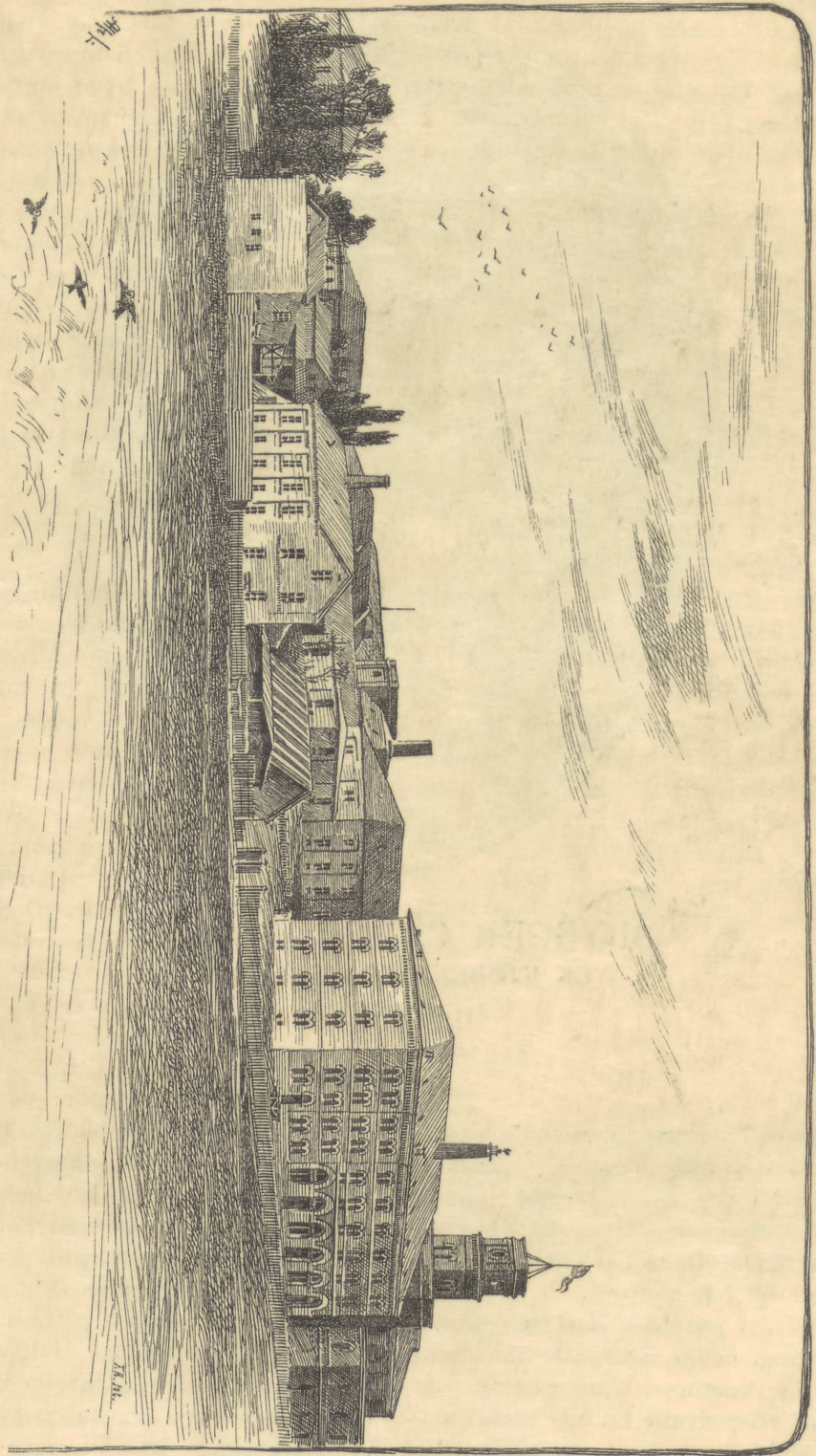
Ved egen Tilstaaelse, sammenholdt med det iøvrigt i Sagen oplyste — derunder navnlig et i Sommer indtruffet 50 aarigt Studenterjubilæum — maa det anses for tilstrækkeligt godtgjort, at Tiltalte *Carl Jacobsen* er 69 Aar gammel.

Men sé det paa ham kan man ikke. I de hede Augustdage, hvor disse Linier nedskrives, kan man møde ham rank og spenstig med jordvindende, kraftige Skridt, uanfægtet af Middagssolen, som svider i Vesterbros Stenørken.

Eiheller er hans aandelige Habitus som

hos andre, der nærmer sig de bibelske Oldingear. Han føler ingen Trang til at skue tilbage og er ikke lykkeligst ved at hvile paa fuldendte Gærning. Tværtimod: han befinder sig den Dag idag bedst, naar Lurerne gjalde og mane til Kamp, hans gode Sværd er rede til Hug og Parade — helst til Hug. Om ikke det forræderiske Sølv i Haar og Skæg røbede ham, vilde man antage denne Stridsmand for at være i sin kraftigste Alder.

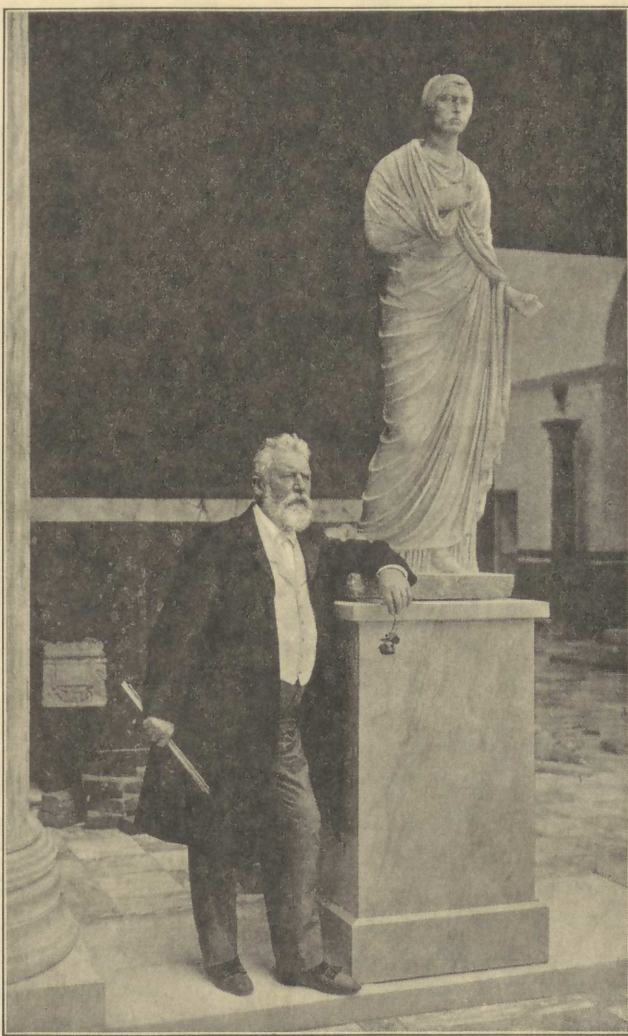
Thi en Stridens Mand er han, det kan ikke skjules. Gjenstand for sin Samtids

Det første Ny Carlsberg. 1871.

Beundring og Sympathi og for den samme ærede Samtids Uvilje og Modstand. Man har ikke som han taget det franske »*Bien faire, laissez-dire*« til Valgsprog uden selv at føle, at der i Ens Optræden var et og andet, som kunde virke for kraftigt paa

begaaet et lyrisk Digt? det véd kun han selv, men det er tilladt at tvivle. Og nu som ældre Mand, kan Samværet med gode Venner bringe ham til at bortkaste alle alvorlige Tanker, faa ham til at istemme en Sang fra Ungdommens Dage? Neppes; han er en fortræffelig Selskabsmand, kan føre en interessant og belærende Samtale, men *a jolly good fellow all around* kan han ikke kaldes. Men som han nu engang er med Fortrin og Fejl, Passioner og Fordomme er *Carl Jacobsen* en Mand, ved hvis Udvikling og Livsførelse det lønner sig at dvæle nogle Øjeblikke.

Dr. Carl Jacobsen i Ny Carlsberg Glyptotek.

saarbare Sjæle. Dette beror vistnok paa, at Strængene i hans Sind alle er stemte i Dur og ingen i Moll. Det er saaledes vanskeligt at tænke sig *Carl Jacobsen* som sværmerisk Yngling vandre en Sommeraften ved Søens stille Bred medens Nat-tergales blide Sang vækker alt hvad der er vegt og blødt i vort Bryst. Har han monstro nogensinde i en saadan Stemning

af den sunde, gode Bondejord — en Spiring og Væxt, en Expansionstrang, som hurtigt førte ham ind paa egne Baner. Vel forberedt til sit Fag, med fuld Forstaaelse af den moderne Tekniks Værdi for en Virksomhed som den han begyndte, anlagde han i 1871 »Ny Carlsberg«. Et Bryggeri, hvis Produkter i 40 Aar har læsket tørstige Ganer, og hvis Overskud har læ-

* * *

Han kunde haft det saa nemt: En Fader, som havde skabt den betydeligste industrielle Virksomhed, man dengang kjendte herhjemme; en Moder, som vistnok forkjælede sin eneste Søn efter alle Kompassets Streger; et Barndomshjem, i hvilket der samledes saagodtsom alle, der betød noget for Datiden i aandelig Henseende. Dersom *Carl Jacobsen* havde været anlagt dertil, været i Besiddelse af vor danske Nationaldyd: Magelighed, havde han sat sig ved det dækkede Bord, Livet bød ham, nydt dets Glæder og ført den stille, kontemplative Tilværelse, som saa mange Far's Sønner har ført før ham. Men der var i hans Naturel — udrundet som det er

sket dets Grundlæggeres Tørst efter at forskønne og berige vor By. I Februar 1896 fejredes 25 Aarsdagen for Anstaltens Grundlæggelse ved en stor Fest; tilstede var adskilligt af hvad der duede i Norden. Københavns vise Alfader *H. N. Hansen* førte Forsædet; *Jul. Lange* holdt en pragtfuld Tale med en Hyldest til Jubilaren i Kunstens, *Dr. Sophus Müller* i Archæologiens Navn; *Jul. Thomsen* bragte en Hilsen fra Videnskaben, *Stephan Sinding* fra Billedhuggerne, og selve Studenterforeningen sang:

Held den, som ved sit Livs Bedrift
Sig risted selv en Mindeskrift
Som skal i Tiden staa.

Carl Jacobsen maatte være mere hærdet mod Smiger end andre, dersom ikke den Virak, der blev røget hin Aften, har virket paa ham som en sød Duft. Man kan dog imidlertid antage, at en gesvindt lille Tale af Industriforeningens daværende Formand, *Carl Michelsen*, som med Rette mente, at nogle Ord fra Industrien ikke burde savnes ved denne Lejlighed, bundede bedst. Thi trods Archæologi og Akademi, inderst inde føler han sig som Bryggeren. Kommandørkors, Æresmedlemskab og Dokortitler er godt; men mon ikke den Dag i 1906, da *Jacobsen* kunde føje Titlen Overdirektør og Formand i Bestyrelsen for de sammensluttede Bryggerier *Carlsberg* og de forenede Bryggerier til sit Navn, var den stolteste i hans Liv?

Ikke saaledes at forstaa, at han selv eller Andre underkjender den Gærning, han har øvet i over en Menneskealder for at forædle vor Bys Udseende. Fra *Valby Bakke*, hvor *Kampanilen* behersker det omliggende Landskab, gennem *Stadens Centrum*, hvor *St. Nicolaj* — trods sit nye Spir — endnu staar paa *Realismens Vej* for at bruge *J. L. Heibergs* Ord, ud til *Langelinie* med sit *Ivar Huitfeldtmonument*, hæver sig højt mod Sky Vidnesbyrd om en københavnsk Borgers ustanselige, næsten fanatiske Trang til at

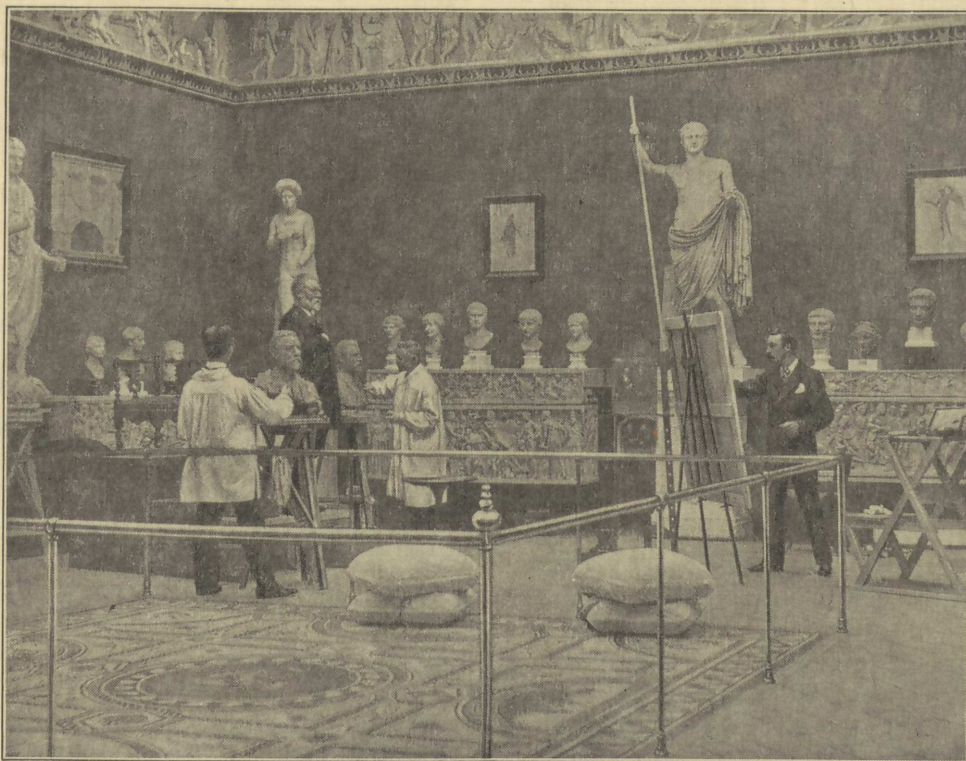
bringe os gode Gaver. Man har fryglet ham, selv om han bragte disse, som det gamle latinske Ordsprog lyder; ingen har som han maattet kæmpe mod Indvendinger og Betænkeligheder, der rejstes snart i Stat og snart i Kommune forinden man modtog hans gavmilde Tilbud. Og sikkert nok har *Carl Jacobsen* ofte spurgt sig selv, om der herhjemme da var en saadan Overflod paa Kunst og Mindesmærker, at der var Anledning for Mynighederne til at veje og vrage som det hyppigt skete. Han har haft Ret til at spørge; men de, der har rejst Modstanden, har fra deres Synspunkt ikke haft Uret i at hævde: at ingen Enkeltmands Vilje — er hans økonomiske Evne og Kunstsans end nok saa stor — bør være eneraadende over hvorledes en By skal smykkes. Dog, trods al berettiget og uberegtiget Kritik, vil hans Navn staa højt og hædret gennem Tiderne, staa sammen med hans afdøde, elskelige Hustrus, i Forening med hvem han stiftede Legatet »*Albertina*« og skænkede til offentlig Ejendom den stolte og kostelige Samling Kunstværker, der bærer Navnet *Ny Carlsberg Glyptotek*.

* * *

J. C. Jacobsen, den gamle Brygger, hvis Mindesdag dette Tidsskrift fejrer, var en Mand, som tog flittig Del i det offentlige Liv. Baade i Københavns Borgerrepræsentation og i Landstinget udfyldte han med Held den Plads, der blev ham betroet. Muligvis har der hos Sønnen i yngre Dage dæmret en Lyst til i saa Henseende at følge Slægtens Traditioner. Dersom *Carl Jacobsen* var indtraadt i Kommunalbestyrelsen eller Rigsdagen, vilde hans Liv ganske vist blevet en Oplevelse, men tillige en Skuffelse rigere. Thi mange skønne Sager bragte venlige Feer denne Mand som Vuggegave: Alvor og Arbejdslyst, Kærlighed til Kunst og Ærbødighed for Videnskab, Rankhed i Viljen og Renhed i Sind; men ét blev ham nægtet: Ev-

nen til at føje sin Mening ind under andres, til at forstaa, at det parlamentariske Liv fordrer saare megen Resignation af de enkelte, at det er en Brydning af Livsyn, et Spil om Interesser, hvor man ikke træder haardt eller raaber højt. Men til at liste og hviske egner *Carl Jacobsen* sig

Det vil vistnok virke overraskende paa *Carl Jacobsen* at se sig betegnet som revolutionær af Temperament, han, der i den moderne, sociale Strid staar i Pagt med alle samfundsbærende Magter. Og dog forholder det sig saaledes: Autoritet, Trone og Alter er for ham dyrebare Støtter for

Dr. Carl Jacobsen staar Model.

nu engang ikke. Der er i denne Mands Karakter en Urkraft, i hans Opfattelse af Forhold og Personer en Ensidighed, som kan virke enten tiltalende eller frastødende alt eftersom man selv er anlagt. Men disse Egenskaber sætter ham ud af Stand til at slaa Flok og Følge med den store Mængde. Det kan være baade berigende og oplivende at møde saadanne selvstændige Naturer, dog — det vedtagne Tal-system kan ikke rumme for mange af dem paa éngang; blot en 4—5 Stykker vilde sprænge det ærværdige, gamle Dussin i Stumper og Stykker.

det Samfund, vi lever i; men kun forsaa-vidt som de bærer oppe, hvad han ønsker. I modsat Fald kan han nok finde paa at flytte dem lidt. Hvordan gik det ikke i 1888, da han havde sat sig i Hovedet, at der skulde finde en Opvisning Sted af udenlandsk Kunst paa den københavnske Udstilling, som dengang afholdtes. Da hans Planer mødte Modstand i ledende, akademiske Kredse, rejste han sin egen Bygning ligeoverfor den egentlige Udstilling, fyldte den med fremragende, franske Kunstværker og trillede i Extratog en Skare berømte, franske Kunstnere herop

for at fastslaa den Sejr, han havde vunden. I det følgende Aar — 1889 — havde Frankrig til Hensigt at fejre Hundreedaarsmindet om den store Revolution ved en Verdensudstilling i Paris. Tanken vakte ringe Sympathi ved det danske Hof, hvor man antagelig saa' en Fare for den monarkiske Idé i denne Jubelfest. I Industriforeningen, hvis ledende Mænd i den forløbne Sommer flittigt havde badet sig i Magtens og Naadens Straaler, og som dengang navigeredes stærkt i Retning af Hofmarskallatet, kjendte man den Stemning, som raadede om dette Anliggende paa højere Steder. Det ansaas derfor for at være blot en Formsag, da Foreningen i Efteraaret 1888 indvarslede til et Diskussionsmøde om Danmarks Deltagelse i Udstillingen. Her meddeltes det, at Industriforeningen som saadan og dens scenevante Arrangører ikke kunde paatage sig nogetsomhelst Arbejde for at løse Opgaven, og herefter saa det hele ret haabløst ud. Saa bad *Carl Jacobsen* om Ordet. Han er i en vis Forstand veltalende. Selv om det hyppigt hænder ham at støde sine Tilhørere ved uoverlagte og altfor kraftige Udtalelser, ejer han den Overbevisningens Fylde og Varme, der i en stor Forsamling er en Talers fornemste Pryd. Ved dette Møde fængede og tændte i hvert Tilfælde hans Ord. Paa Trods af lunken Tilslutning og skjult Modstand lykkedes det samme Aften at faa konstitueret en Komité, som under hans Ledelse forberedte og senere paa værdig Vis gennemførte den danske Udstilling.

Og nu Jacobsens Forhold til den Livsmagt, man med et almindeligt Udtryk betegner som *Alteret*. Enhver, selv om han staar udenfor Folkekirken, kan vel

uden at vække Anstød udtale, at denne ikke ejer en trofastere Søn, end *Carl Jacobsen*. Her er en Kollision vanskeligere at tænke sig; det skulde da netop være, at Jacobsen havde faaet Lyst til mod Gejstlighedens Ønske at pryde en Kirkes Ydre efter sin Smag. For i saa Fald: gik alle Bisper frem paa Rad i deres Magt og Vælde, han vilde dog blive ved sit: I alle Spørgsmaal, paa hvilke han tiltror sig Forstand, er Carl Jacobsen nemlig helst sin egen Erkebisp, Ministerium, Rigsdag og det hele.

* * *

Et af de Billeder, som ledsager denne Artikel, er taget en Dag i det gamle Glyptotek ved Jacobsens Bolig. 2 Billedhuggere, *Vilh. Bissen* og *Brandstrup*, modelere Buster af ham, og samtidigt maler *Jul. Paulsen* hans Portræt, som nu findes i Kunstindustrimusæet. Enhver af disse Kunstnere har uden Tvivl ydet deres Bedste for at give deres Værk en karakteristisk Lighed. Men da deres Arbejder stod færdige, gav de dog et højst forskjelligt Billede af *Carl Jacobsen*. Thi ingen kan fæstne i Leret eller paa Lærredet alle Træk hos den, som skal genfremstilles.

Endnu vanskeligere er Opgaven for den, som søger at fastholde paa Papiret sine Indtryk af en Mand, selv om han tror at kjende ham og holder af ham. Lys og Skygge er Maleren mere Herre over at fordele; de skarpe Kanter pousseres lettere bort af Modellørens Haand. Kan hænde, at det dog er lykkedes i denne Skitse at give et og andet, der ligner den ejendommelige og fremtrædende Personlighed, som her har staaet Model.

